

A.Th. van Deursen reageert op Wim Berkelaar (ABG #58)

Niet alle opvattingen hoeven te worden gerespecteerd

***De Academische Boekengids* 59, november 2006, pp. 14.**

Mijn dissertatie is indertijd besproken door een scribent die zich beklagde dat er zo weinig in stond over de landbouw. Dat had hem niet behoeven te verrassen. De probleemstelling van het boek sloot die levenssector nadrukkelijk uit. Het was meteen een nuttige waarschuwing om boekbesprekingen niet al te ernstig te nemen. Daarom zal ik ook niet reageren op Wim Berkelaars analyse van mijn persoon en werk (ABG #58). Als mijn seculiere collega's *De Academische Boekengids* ook lezen, kan ik beter eens hun oordeel vragen over dat spannende verhaal.

Eén ding moet ik toch recht zetten. Ik heb nooit geschreven, 'dat opvattingen van een ander, die niet worden gedeeld, dienen te worden gerespecteerd'. Dat zou een slechte raad zijn geweest. Er bestaan in deze wereld allerlei dwaze en gevaarlijke ideeën, die je beter krachtig kunt bestrijden dan er hoogachtend aan te verspillen. Maar je moet wel de drager van zo'n kwalijke overtuiging blijven zien als je medemens, en hem in die hoedanigheid respecteren. Wel blijft waar dat je zulk respect soms het beste kunt bewijzen door ondubbelzinnige tegenspraak. Daarmee maak je duidelijk dat je hem houdt voor een redelijk wezen, dat dus vatbaar is voor argumentatie.

Dat brengt mij op het geval Koch. Berkelaar vindt dat ik diens nieuwe biografie van Abraham Kuyper inhoudelijk had moeten bespreken, en niet enkel klagen over de toon. Er zijn er meer die mij dat gezegd hebben, en dan moet je jezelf afvragen wat er aan de hand is. Je hebt ofwel een fout gemaakt, ofwel je bent er niet in geslaagd uit te leggen wat je beweegt. Ik houd het op het laatste en omdat ik de zaak buitengewoon belangrijk vind, zal ik een nieuwe poging wagen.

Wetenschap bedrijven we samen. Wetenschap zoekt waarheid, en daarom voeren we geen discussies zonder eind, maar zijn we met elkaar in gesprek om die waarheid te vinden. We lezen wat anderen schrijven en geven onze reactie. Onderlinge communicatie is een basisvoorwaarde voor het goede succes van de hele onderneming. Daarom moet je elkaar het lezen en luisteren niet onmogelijk maken. Dat is nu precies wat Koch met zijn boek wel gedaan heeft.

Daarmee bedoel ik werkelijk niet dat zijn visie op Kuyper afwijkt van de mijne. Integendeel, wetenschap wil juist praten over botsende meningen. Dat moeten we dan niet doen door elk verschil van inzicht toe te schrijven aan andermans levensovertuiging, en vervolgens over te gaan tot de orde van de dag. Daar ben ik bij Berkelaar niet helemaal gerust op. Discussie voer je door middel van argumenten, niet door bij elke passage die je minder bevalt een waarschuwingsteken te plaatsen: 'pas op, deze man is gereformeerd'. Dat is niet beoordelen, maar stigmatiseren.

Alles goed en wel, maar waarom ga ik dan niet in discussie met Koch? Heel eenvoudig: daar ligt het probleem volkomen anders. Koch schrijft over gelovigen op een smalende, cynische manier, die pijn doet om te lezen. Mag hij dat dan niet? Van mij wel, ik ben niet bevoegd hem iets te verbieden. Maar ik heb wel het recht boeken ongelezen te laten als de auteur er expres op uit is anderen te kwetsen. En van opzet mag ik hier uitgaan. Koch heeft de bijstand van een begeleidingscommissie genoten, die hem zeker op het risico gewezen heeft.

Het gaat niet om 'kritiek op mijn eigen gereformeerde beginselen', zoals Berkelaar ten onrechte meent. Zakelijke kritiek is altijd bespreekbaar, maar ze moet niet in kwetsende bewoordingen verpakt zijn. Daarom wijs ik ook Berkelaars stelling af dat het een kwestie zou zijn van gelijk oversteken. 'Natuurlijk', zegt hij, 'valt over de toon van Jeroen Koch een stevige discussie te voeren, maar dan ook over die van Van Deursen.' Neen, zo liggen de zaken niet. Ik sluit niet uit dat anderen zich wel eens aan mij ergeren en ik probeer ook niet dat tot elke prijs te vermijden. Maar mocht ik iemand in zijn diepste overtuiging gekwetst hebben, dan hoop ik dat hij het zal melden, opdat wij het onrecht herstellen.

Dat is nu het geval Koch. Het gaat in de grond van de zaak niet om seculier of gereformeerd. Het gaat om fatsoen in de onderlinge omgang, en daarover zouden we niet met elkaar van mening moeten verschillen.

A.Th. van Deursen is emeritus hoogleraar nieuwe geschiedenis aan de Vrije Universiteit.